

בענין הספירות ועבודת האדם בימי ספירת העומר

הספירות העליונות במהותן ומציאותן העליונה העצמית, הן בלתי נתפשות ומושגות לאף אחד לא למעלה ולא למטה, ואין כל מלאך ושרף וכל בריה שהיא, יכולין לעמוד עליהן, אלא שבכל זאת הורשה להתבונן בדרכי גלוייהן ופעולותיהן בכל העולמות, והן הן הדברים אשר גילו לנו רבותינו הקדושים בעלי הסוד האמיתיים ברוח קודשם והשגתם העליונה. וכמובן שענינים אלו הם עמוקים מאד ורחבים מני ים ולא כל מוחא סביל דא. וכדי להסביר הענין לאנשים כערכנו, נתחיל ונבאר בעזהשי"ת, באופן זה:

השם "ספירות" הוא מלשון ספירים "ספיר גזרתם יחד מאירות" ומלשון מספר ומדה וגבול שכן יסודם ותכליתם הוא להאיר לנבראים כולם במידה וגבול ובהדרגה כפי כוח יכולתם. אף שבאמת אור פנימיותם ועצמותם הוא בלתי סופי וגבולי, אולם ביחס לנבראים הם נבחנים בסדרי גלוייהן לכוחות מוגבלים ומדרגות שונות, לא ראי זה כראי זה ולא ראי זה כראי זה, והצד השווה שבהם שמבין כולם מתגלה אור אחדותו הפשוט, בלי סוף וגבול.

הספירות מתחלקות לשלוש מערכות, כל אחת משלוש בחינות.

- א. מערכת המוחין והמחשבה העליונה
- ב. מערכת המידות והכוחות.
- ג. מערכת המעשים והפעולות.

שלוש הבחינות של המערכה הראשונה הן: החכמה, הבינה (התבונה) והדעת. שלושת הבחינות של המערכה השנייה הן: הגדולה (חסד) הגבורה (דין) והתפארת (רחמים). שלושת הבחינות של המערכה השלישית הן: הנצח, ההוד והיסוד, ועל ידי כולן ביחד מתגלה אור מלכותו יתברך בעולמות.

ספירת הכתר היא מעל כולם, באשר היא שרש כל השורשים¹. באור הענין הוא: כי הקב"ה מתגלה לכל המציאות כולה בשלשה כוחות ומדות אשר בהם הוא מנהיג כל העולמות וכל הברואים. כוחות ומדות אלו הם החסד, הדין והרחמים. מדת החסד היא כולה חסד וטוב גמור ומוחלט, להטיב אף למי שאינו הגון וכדאי.

מדת הדין היא להפך, להחמיר בכל חומר הדין ולהעניש עונש ראוי אפילו על חוט השערה והיא כאש לוהטת ומצרפת לא לשם נקמה ח"ו כי אם לשם ליבון וצירוף.

מדת הרחמים היא ממוזגת משתייהן, והיא סוד המשפט העליון לשקול בפלס מאזנים את כל המעשים ולמצוא צד של זכות והמלצה, ואפילו כאשר מגיע ח"ו עונש על החטאים והקלקולים הרי היא מצרפת גם את כל צדדי הזכות ומצרפת היא עמה את מדת החסד כדי להקל את העונש ולהקטינו בכל האפשר, בסוד הכתוב "יסרני ד' אך במשפט אל באפך פן תמעטיני".

¹ יש בזה מחלוקת אם הוא נכלל בחשבון ה' ספירות אם לא (עיין בע"ח שער כ"ג פרק א).

שרשי המידות הללו, כלומר, הכוח המחשבתי שבהן הקובע את ערכיהן ודרכי פעולותיהן, הם החכמה הבינה והדעת. החכמה היא הכוח הראשון "כח-מה" והמושכל הראשון אשר לא ניתן להשיגו בשום שכל ומדע ואפילו היותר עליון, שכן אין שום הקדמה לפניו, והיא ה"יש" הראשון, יש מ'אין'.

"והחכמה מאין תמצא" כלומר מהכתר העליון הנקרא "אין" אשר אין לו שום גלוי אפילו בבחינת מושכל ראשון, והוא רק סוד הרצון העליון הפשוט אשר אין עליו שום סיבה וטעם ושכל כי אם 'כך רצה' וכך 'עלה ברצונו הפשוט'.

והחכמה הזאת היא תוצאה מהרצון העליון הפשוט לברוא את העולם כדי להיטיב לנבראיו, ומשום כך החכמה היא שרש והתחלה למדת החסד והאהבה העליונה. מדת ההטבה בלי סוף וגבול ובלוי שום סבה.

אולם החכמה הזאת כשהיא לעצמה אין לה שום גלוי בפועל רק בכוח. והיכן הוא גלוייה בפועל? הוי אומר בבינה, בסוד "וחכם בבינה" "מבין דבר מתוך דבר" ו"עמוק עמוק (החכמה) ומי ימצאנו" כלומר הבינה הנקראת "מי", ו'מים עמוקים ידלם איש תבונה'.

ובהיות אשר היא סוד הגילוי בפועל, לזאת משתלשלת ממנה כל המציאות ומכאן מתחיל סוד הבריאה, ומשום כך היא שרש למדת הדין שכן בלא זה לא תתכן שום בריאה "בראשית (שהיא החכמה) ברא אלקים (בסוד הבינה) את השמים ואת הארץ" אולם היא עצמה רחמים גמורים ורק "דינין מתערין מינה".

הכח המחשבתי השלישי הוא הדעת העליון המכריע בין שני המוחין החכמה והבינה והמחברם בסוד ידיעה אשר הוא מלשון חבור ולזאת הוא ממוזג משני הכחות שרשי החסד והדין גם יחד. וכאשר באדם מוח זה מכוון כנגד העיניים, הרי שמבשרי אחזה א-לוקה וגם הדעת העליון מתבטא בסוד ההשגחה העליונה בשכר ועונש לפי המעשים ו"עיני ה' משוטטות בכל הארץ".

אולם בגלל היותו מחבר וממזג שני השורשים גם יחד, יוצא מזה שהמשפט העליון הוא ברחמים במשקל החסד הרחמים החנינה והחמלה, ובזה הדעת העליון במוחין הוא שרש למדת הרחמים אשר היא המידה השלישית במערכת המידות, וכאשר היופי והפאר הוא כאשר נכללים שני גוונים ביחד, כן מדה זו בהיותה כלולה משני כוחות ומדות, נקראת תפארת.

המערכה השלישית מערכת המעשים והפעולות הנובעת מתוך המידות העליונות היא, הנצח, ההוד והיסוד. הנצח הוא ענף החסד, והוא הפועל לגלות הנהגת החסד בעולמות כולם. הנהגה זו היא המוציאה מן הכח אל הפועל את המחשבה העליונה, "כדי להיטיב לנבראיו" ומכאן סוד נצחיות הקדושה שאין לה סוף והפסק והמנצחת את הכל "נעימות בימינך נצח" ו"ימין ה' רוממה ימין ה' עושה חיל" ומשום כך היא נקראת "נצח".

ההוד הוא ענף מדת הדין והגבורה, לעשות דין באויבי ד' ולכלות את כל כוחות הרע והטומאה מן העולם. וזהו ההוד והדרו של הקב"ה, שכן עי"ז מתגדל ומתקדש שמו הגדול בכל העולמים ומתגלה כמלך ושליט על כולם, בסוד "הוד מלכות".

ובזמן שהעונות גורמים, הוד זה נהפך למשחית בסוד "כל היום דוה" ו"על זה היה דוה לבנו". אולם כשישראל עושים רצונו של מקום, מתגלה ההוד הזה בכל הדרו, והשמחה והחדווה גדולה עד מאד, "הוד והדר לפניו עז וחדווה במקומו".

היסוד הוא ענף מדת הרחמים, והוא הממזג שני כוחות דין וחסד בכוח הרחמים, ומשם יוצא כל ענין השכר והעונש, וכל הנהגת העולם לחסד לדין ולרחמים כפי הצורך לקיום כל העולמים. ולכן הוא נקרא בשם "יסוד" כי הוא יסוד כל הבריאה וקיומה, והוא הצינור לכל שפע האור והקדושה מלמעלה למטה, מהקב"ה לנבראיו.

המלכות היא סוד עצם ההנהגה אשר הקב"ה מנהיג בה את עולמו כמלך ושליט על כל מעשיו, והוא דן את כולם לפי ערך התגלות המידות בה (אם לחסד אם לדין ואם לרחמים). והכל תלוי במעשי התחתונים - בסוד "תנו עוז לאלקים" אשר הם קובעים את ערך גילוי המידות העליונות דרך צינור היסוד לספירת המלכות. והיא לית לה מגרמה כלום, כאספקלריא שאינה מאירה מעצמה רק מאור כל הספירות והכוחות העליונים, וכפי התראות הכוחות העליונים בה כן היא נקראת, כלבנה אשר כל אורה תלוי בשמש.

וכאשר מתראים ומתגלים בה כל הכחות יחד בשלמות בבחינת "קיימא סיהרא בשלמותא" אז מתגלה מלכותו ית' בשלמות "והיה ד' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ד' אחד ושמו אחד".

לעומת הכוחות העליונים והמידות שבקדושה, עומדים הכוחות שבטומאה "זה לעומת זה" וגם הם מתחלקים לשלש מדות: "הקנאה, התאוה והכבוד" אשר הן מוציאות את האדם מן העולם, שכן מדות אלו הן השרש לכל המעשים הרעים והקלקולים. ומי אשר זוכה להתגבר על יצרו ולתקן המידות הללו הוא זוכה להתלבש במידות העליונות שבקדושה ונעשה כל גופו מרכבה לשכינת כבודו ואור קדושתו הרוממה ית' ויתעלה. ומשום כך גם עבודת האדם נחלקת לשלש מערכות של שלש שלש, כפי שהם בברייתא דר' פנחס בן יאיר לאור באורם בספר "מסילת-ישרים":

- א. המערכה הראשונה, מערכת המעשים והפעולות, היא: הזהירות, הזריזות והנקיות, וכל זה נדרש לאדם להיותו צדיק ויכלל בזה גם תיקון המידות הנדרש למעשים וזה נכלל בנקיות.
- ב. המערכה השנייה, טהרת המידות ושלמותן שלא בגדר הנדרש והמוכרח למעשים, כי אם לתוספת טהרה וחסידות, והיא: הפרישות, הטהרה והחסידות, ובתיקון שלשתם הוא נקרא חסיד.
- ג. המערכה השלישית, מערכת המוחין והמחשבה, היא: הענווה, יראת חטא והקדושה, ולזה אינו יכול לזכות בכוחות עצמו כי אם בעיקר בעזר וסיוע ממרום. "אדם מקדש עצמו מעט - מקדשים אותו הרבה, מקדש עצמו מלמטה - מקדשים אותו מלמעלה".

והאדם הזוכה למדרגת הקדושה בשלמות הוא הזוכה לחיים הנצחיים בגוף ונפש, "קדושה מביאה לידי רוח הקדש ורוח הקדש לידי גלוי אליהו זכור לטוב וגלוי אליהו לידי תחיית המתים". כי הקדושה והחכמה העליונה אחת הן "ראשית חכמה יראת ד'" "קדש ישראל לד' ראשית תבואתו" והחכמה היא סוד החיים הנצחיים בסוד "והחכמה תחיה בעליה".

ימי הספירה נועדו לתפקיד זה בהיות שישראל היו שקועים במצרים במ"ט שערי טומאה וכל כוחות הטומאה ומידותיה שלטו בהם, והרגע האחרון כאשר "לא יכלו להתמהמה" נגלה עליהם ממ"ה הקב"ה

בכבודו ובעצמו גאלם "או הנסה אלקים לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי במסות באותות ובמופתים ובמלחמה וביד חזקה" וברגע אחד הרימם לרום המעלות והמדרגות בבת אחת "ותרבי ותבואי בעדי עדיים שדים נכונו ושערך צמח ואת ערום ועריה". אולם לא יכלו להחזיק מעמד בגדלות, ותיכף ביציאת היום הראשון של חג הפסח נפלו מכל המדרגות העליונות.

אולם רושם המדרגות והמעלות נשאר בהם, ובכוח זה היה מוטל עליהם וגם יוכלו, לספור שבעה שבועות נקיים מכל טומאה ומכל חלאה להתעלות עד רום המעלות למדרגת הקדושה העליונה בבחינת "פסקה זוהמתם" ואז יכלו לקבל את התורה. ומאז נעשים ימים אלו ימי הכנה לחג השבועות מעין מה שהיה בימים ההם בזמן הזה ומשום כך מוטלת חובה על כל אדם בימים אלו לתקן את כל המידות העליונות, במצות הספירה כל אחד כפי התנהגותו בימים אלו.

וסדר תיקונם בקצור הוא כך:

- א. השבוע הראשון: לתקן מדת החסד, במעשי הטבה לזולת, בריבוי הצדקה והחסד, ולהרבות במידת האהבה האמיתי לד' ולשרש בזה את מדת התאוה המגונה לכל פרטיה וסעיפיה, אשר היא מכוונת כנגד אהבת ד'.
וכמו כן להרבות במצות "ואהבת לרעך כמוך" אשר זה כלל התורה ועיקרה, כדברי ר' עקיבא וכן כל רמ"ח מ"ע מסתעפים ממדה זו.
- ב. ולפי שכל המידות העליונות קשורות זו בזו לגודל אחדותן לזה מוטל על האדם לתקן כללות כל המידות הנכללות במידה זו, ולכן מספר ימי השבוע שבעה ימים כמנין שבע השבתות.
- ב. השבוע השני: לתקן מדת הדין והגבורה, ויסודה היא מדת היראה והפחד בסוד "והאלקים עשה שייראו מלפניו" ובזוהר "עשה לה הוא מקטרגא"². וכדי לתקן מדה זו, צריך האדם להתרחק מאד ממידת הכעס הקנאה הנקימה והנטירה, וכל מילי דנזיקין בין איש לרעהו ולעומת זה להתגבר כארי בעבודת בוראו ולקנא קנאת ד' צבאות ברשפי אש קדש ובאמת לשם שמים. וכמו כן כל השס"ה לא תעשה שבתורה מסתעפים ממדה זו.
- ג. השבוע השלישי: לתקן מדת התפארת, מדת הרחמים השקולים במאזני המשפט העליון משפט התורה "משפטי ד' אמת צדקו יחדיו" ומדה זו עצמה היא בחינת התורה תורת אמת בסוד "תתן אמת ליעקב". תיקון מדה זו היא בלימוד התורה לשמה ובסקידה עצומה, ולתקן כל דרכיו ומעשיו שיהיו נכונים במשקל צדק על פי התורה לא לנטות ימין ושמאל, ולבטל את כל ההרגשים העצמיים לצווי התורה.
- ד. השבוע הרביעי: לתקן מדת הנצח ענף החסד, ולהוציא לפועל ולמעשה מדת החסד והאהבה ולהשתדל לרוץ אחריה ולתקן בזה את הרגלים הממהרות לרוץ לרעה, ולנצח בזה את הכח הרע ולהשליט עליו כוח הקדושה בסוד "רגלי עמדה במשור".

² רעיא מהימנא אמור צ"ח:.

ה. השבוע החמישי: לתקן מדת ההוד ענף הגבורה, ולהוציא לפועל ולמעשה בפעולות מעשיות להתגבר על הרע ולעקור את כל המידות הרעות לכל פרטיהן וסעיפיהן וכל המסתעף מהן ולעשות גדרים וסייגים כדי שלא להיכשל בפועל בשום חטא ועון ופשע, ולהשתדל בכ"ז ג"כ בריצת רגלים לטובה כנ"ל, וגם לשמח בזה אלקים ואנשים בפעולות מעשיות.

ו. השבוע השישי: לתקן מדת היסוד ענף מדת הרחמים והמשפט, אשר היא גם קשר כל המידות כולן וכללותן, ובה נִכְרַת ברית התורה והמצות, ועל ידה בהתחברות שתי המידות שעליה, נעשה האדם לצדיק יסוד עולם, שכן שלשה אלו הם: הזהירות הזריזות והנקיות, אשר נדרשות לאדם כדי להיות על ידן לצדיק.

ובהיות אשר מדה זו היא כללות כל המידות העליונות, והיא גם הצינור לכל השפע והקדושה, והיא כוח הכל, לכן תיקון מדה זו תלוי בעיקר בשמירת הברית אשר היא כוח כל הגוף, וכל כוח היצירה והלידה תלוי בה, ומשום כך אי אפשר לתקן מדה זו, מדת היסוד וצינור השפע, אם לא בשמירת אות ברית קדש בכל פרטיה ודקדוקיה ובזה תלוי כל קיום העולם בכלל ובפרט.

ז. השבוע השביעי: לתקן מדת המלכות הנכללת מכללות כל המידות אשר ביסוד, ומוטל על האדם לקבל עליו עול מלכות שמים שלמה ולהנהיג את עצמו בהנהגת כל המידות כולן, ובעיקר בדרך הממוצעת במשקל התורה, שכן מדה זו תלויה בעיקר במידת היסוד ענף התפארת והרחמים משרש הדעת העליון, שרש ההשגחה וההנהגה. ובזה תלוי קבלת עול מלכותו ית' בהתבטלות גמורה לאור ד' המהוה והמחיה את הכל בסוד הכתוב: "אתה הראית לדעת כי ד' הוא האלקים אין עוד מלבדו" ובסוד "וידעת היום והשבות אל לבבך כי ד' הוא האלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד".

והנה יחד עם תיקון שבע מדות אלו, מוטל על האדם בייחוד בימים ובשבועות אלו לתקן גם את שורשם, מערכת המוחין והמחשבה, החכמה, הבינה והדעת, ועל ידם זוכים לחמישים שערי בינה, ולקשור כתרים בראשו של הקב"ה כביכול, ובראש כל אחד ואחד מישראל, כנגד "נעשה ונשמע".